

Закони бюрократії Макса Вебера

Костянтин Ребекевіша

здобувач спеціальності 075 «Маркетинг», КЕПІТ,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: RebekevshaKK@krok.edu.ua

Ганна Пазєєва

кандидат економічних наук, доцент кафедри управлінських технологій
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: PazeevaA@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0002-6557-6890

Система управління державою й сьогодні є надзвичайно актуальною темою для обговорення. Від неї залежить якість життя в даному суспільстві. Тому ще у ХІХ столітті відомий соціолог Максиміліан Карл Еміль Вебер розробив концепції бюрократичного управління, якими ми можемо послуговуватись й сьогодні. Тому актуальним є дослідження методів управління до яких, в результаті своєї роботи прийшов Вебер. Це пов'язано з тим, що науковці сучасності недостатньо звертають увагу на дану тему, яка може бути достатньо корисною для покращення методів управління державою. Завданням дослідження є визначити методи управління, які можуть бути застосовані в сучасній державі дослідити та проаналізувати їх у сучасному бізнесі.

Меритократія як спосіб управління. Одною із концептуальних ідей Макса Вебера у його дослідження є ідея меритократичного суспільного устрою. Ця ідея, яка почала свій розвиток в добу індустріалізації, падіння аристократії й розвитком буржуазії, сучасником чого був Вебер. Була наступною гілкою розвитку суспільства і його апарату управління. Ця ідея передбачає, що на відміну від родинних зв'язків, завдяки яким трималась аристократична гілка управління попередніх часів, меритократія має свої великі переваги. Оскільки у першому випадку люди, які народилися уже з привілеєм до керування не завжди можуть бути хорошими управлінцями навіть із суттєво кращою освітою ніж в іншій непривілейованій частині населення, в яких просто немає фінансової можливості мати таку. Концепція меритократії передбачає допуск до влади управління державою лише тих хто має талант, або вроджені здібності до керування. Такі люди мають в рівних конкурентних умовах здобувати належну освіту та змагатися за право бути тими хто керує всіма іншими. Підйом по таких своєрідних кар'єрних та суспільних сходинках передбачає зустрічі із більш освіченими й талановитими людьми ніж раніше. Така концепція змушує виходити з усталеного кола спілкування задля свого морального, фізичного та розумового розвитку.

На практиці звичайно все трохи складніше ніж в утопічній уяві розробників даного суспільного устрою. Потрібно враховувати те, що не всі будуть мати фінансові та суспільні можливості долучитися до даних «владних перегонів». Завжди буде залишатися певна кількість населення, яка не зможе дозволити собі у фінансовому сенсі кращу освіту ніж інші їхні більш заможні однолітки. І

це призводить до дилеми, в яку має втручатися держава для фінансування усіх навчальних установ що їй належить задля максимального стимулювання та вирівнювання кількості доступних джерел інформації для населення. Тут постає інше питання чи захочуть ті люди, які пройшли довгий шлях до влади допомагати незнайомцям дійти до верхівки суспільства, якщо звичайно ці високо посадовці не є щирими патріотами держави, що напевно й має бути у здоровій системі управління.

Типи легітимного панування. Традиційна влада або традиційні підстави. Цей тип легітимності був можливо одним із найвикористовуваних методів підтвердження права керувати. Такий тип панування прослідковується з давніх часів монархії коли правитель ставав на престол по родовій приналежності. Основна легітимність такого методу управління трималася на дарованій Богом владі монарху. У високорелігійному суспільстві попередніх століть більшого підтвердження права влади й не вимагалось. Традиції управління передавалися з покоління в покоління й таким чином монархи могли не завжди до кінця здобувати потрібні знання й не мали стимулу постійно покращувати свої навички заради ефективнішого керування.

Раціонально-правова влада. Такий тип легітимності є основним у сьогodнішніх демократіях, бо підтвердженням влади є не Бог, а виборці, люди яким потрібно довести те, що ця людина зможе гідно повести їх за собою. У таких державних устроях влада не може бути зосереджена в одних руках, оскільки завжди є спокуса залишитися правителем назавжди. Тому мають бути присутні відокремлені від верхівки інститути, наприклад такі як судова та грошова система й має бути присутній парламент. Раціонально-правова влада вимагає логічного та системного підходу до керівництва. У прийнятті рішень переважає раціональне керівництво Вебера.

Харизматичний тип управління. Це походить від людей і особистих якостей, які вони можуть надати. Деякі люди впливають на інших своїми унікальними якостями, які допомагають завоювати послідовників. «Харизматичні» особистості здійснюють владу над усім суспільством або навіть над певною групою всередині більшого суспільства. Ці люди використовують владу як на добро, так і на зло. Прикладами таких харизматичних лідерів є: Жанна д'Арк, Адольф Гітлер, Мартін Лютер й також можна згадати Ісуса Христа. У харизматичному авторитеті впевненість є рушійною силою лідерства. Маючи надзвичайні повноваження, керівництво має можливість з'єднати різні групи й довести їх до кінця [2].

Раціональна бюрократія. Раціональна бюрократія в уявленні Вебера втілює в собі легальний тип панування в найбільш чистому вигляді, і відбувається це тому, що в основі владного статусу чиновників лежать саме і насамперед знання та інтелектуальний досвід. «Бюрократичне управління, – говорить Вебер, – означає панування за допомогою знання, і в цьому полягає його специфічно раціональний характер». Чиновники рекрутуються до складу апарату управління винятково на основі своєї освіти, професіоналізму, компетентності, і ці ж якості

постійно підтримують їхню владу. Е. Ожиганов правильно доповнює, що крім чистого знання й інтелектуального досвіду, компетентність чиновника, а отже, і його владний статус базується ще і на особливому знанні – знанні основ і особливостей бюрократичного процесу в самих відомствах. А це, слід додати, дуже складний і специфічний процес, в якому чомусь деякі папери рухаються дуже швидко й ефективно, а деякі чомусь дуже повільно і безплідно. Важлива вимога, що ставиться до чиновника раціонального типу, – «діяти, незважаючи на особи», «без гніву і пристрасті», відповідно до чітких формальних правил в інтересах загальної справи. Це передбачає, що «ідеальний чиновник» не тільки має необхідні знання й уміння, але і керується у своїй діяльності службовим боргом і особливою «професійною» чи «становою» честю. У протилежному випадку бюрократичний апарат не зможе функціонувати належним чином і раціональне панування, на думку В. Момзена, утратить свою «чистоту». Відповідальність чиновника, однак, підтримується не тільки почуттям «службового боргу», але ще і ретельним документуванням усіх дій бюрократичного апарату, а також чіткою регламентацією його повноважень, що знову ж, на наш погляд, можна назвати не інакше як матеріалізованим знанням. Влада чиновника не може бути особистісною й абсолютною, тому що в умовах раціонально-правового панування вона завжди анонімна й обмежена межами його компетенції. «Чиновник – носій влади; але він ніколи не здійснює її від своєї особи, а завжди від імені безособової «установи» в інтересах деякого підпорядкованого нормативно сформульованим правилам специфічного спільного життя людей, визначених чи невизначених, але виявлених за ознаками, що відповідають правилам».[1, с.22-23].

Загальна остаточна формула раціональної бюрократії виглядає у Вебера в такий спосіб: «Сукупність «штабу керування» (при раціонально-правовому пануванні) складається з окремих чиновників, що[1, с.22-23]:

- особисто вільні й підкоряються тільки діловому і службовому боргу;
- мають стійку службову ієрархію;
- мають твердо визначену службову компетенцію;
- працюють у силу контракту, отже, принципово на основі вільного вибору,
- у відповідності зі спеціальною кваліфікацією;
- винагороджуються постійними грошовими окладами;
- розглядають свою службу як єдину і головну професію;
- передбачають свою кар'єру: «підвищення» чи у відповідності зі старшинством по службі, чи у відповідності зі здатністю, незалежно від судження начальника;
- працюють у повному відриві від засобів керування і без присвоєння службових місць;
- підлягають суворій єдиній службовій дисципліні й контролю».

Критика поглядів Вебера. Р. Мертон критикує бюрократію, зокрема у її веберівському розумінні, зауваживши, що бюрократичні особливості, на які той покладається у підвищенні раціональності та ефективності насправді можуть бути пов'язані з ірраціональністю та неефективністю. Р. Мертон робить висновок,

що бюрократія містить насіння власного знищення. Критика цього дослідника зосереджується на ірраціональних обмеженнях, які має бюрократія з точки зору її ідеального типу, недбалості неформальної організації та її дегуманізації, а також напружених відносин з демократією. Зокрема, бюрократія М. Вебера не враховує важливу роль неформальних відносин, які існують у будь-яких людських організаціях [3, с. 8]. Крім того, реальність бюрократичного розсуду є загрозою для демократичних норм і практик, які є важливими для сьогодення України.

Бюрократія М. Вебера не продемонструвала, що вона є «повністю розвиненою» структурою в реальних умовах. П. Блау і М. Мейер стверджують, що «оскільки ідеальна бюрократизація ніколи не була повністю реалізованою, жодна з теперішніх організацій не відповідає «ідеальному типу»... не забезпечує розуміння конкретної бюрократичної структури». Тобто організації не вважають правильним слідувати ідеальній формі керівництва, яка може ніколи не настати або не працювати ефективно [3, с. 8].

Одним із важливих питань, які хочеться виділити це те, що деякі люди, які балотуються до вищих гілок управління державою часто мають невеликі теоретичні знання про управління державою та пройдені й вивчені моделі, які були застосовані в інших країнах і які можна використати. Тому на нашу думку було б важливо створити екзамен на перевірку основних теоретичних знань управління державними установами. Такий меритократичний підхід на нашу думку має підвищити ефективність відбору кандидатів та ефективність майбутніх управлінців. Такий «іспит» мають створювати уповноважені особи, які довели те, що вони мають достатньо великі знання з цього питання.

Бюрократія веберівського типу зазнала значної критики зі сторони інших науковців, але із деякими корективами на нашу думку вона має право на життя, оскільки без основ бюрократичних відносин, які були покладені Вебером був би неможливий подальший розвиток системи в цілому.

Ключові слова: система управління; закон бюрократії; Макс Вебер; бюрократія.

Список використаних джерел

1. Копилов В.О. (2005). *Теорія раціональної бюрократії Макса Вебера: Соціально-Філософська концептуалізація ідей влади знання*, с.22-23. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/gumc_2005_3_6.pdf (Дата звернення 12.11.2021).
2. *Раціонально-правові повноваження - Rational-legal authority*. Wikisla : веб-сайт. URL: https://uk.wikisla.ru/wiki/Rational-legal_authority (Дата звернення 13.11.2021).
3. Людмила Демченко. *Критика теорії і практики бюрократії. PublicAdministartionAspects. 2019. Том 7. №5. С. 8*. URL: <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/download/596/579/> (дата звернення: 20.11.2021).